

Збалансованість між репродуктивними та продуктивними вправами: не лише повторювати, а й створювати нове.

Орієнтація на комунікативну ціль: у кожній вправі має бути чітка комунікативна мета (запитання, переконання, спілкування).

Систематичність: вправи використовуються регулярно, мають зв'язок між собою, мають змінюватися за складністю та характером.

Рефлексивний компонент: після виступів – аналіз, самооцінювання, зворотний зв'язок від вчителя й однокласників.

Таким чином, система вправ для формування усномовленнєвої компетентності старшокласників на уроках української мови є необхідним компонентом сучасної компетентісно зорієнтованої освіти. Вона забезпечує розвиток не лише мовної грамотності, але й комунікативної спроможності, культури усного мовлення та готовності до соціальної взаємодії. Теоретично обґрунтована і методично структурована система вправ з підготовчими, репродуктивними, продуктивними і рефлексивними модулями дає змогу формувати мовленнєві уміння та навички, важливі для успішної навчальної та життєвої діяльності учнів. Застосування таких вправ на уроках української мови за забезпечення умов ефективності допоможе створити активне мовленнєве середовище, стимулювати творче мовлення, підвищити мотивацію до комунікації та розвитку мовленнєвої особистості.

Список використаних джерел

1. Гарбар І. В., Гарбар А. І. Формування мовленнєво-комунікативної компетентності студентів на заняттях з української мови. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2021. № 4. С. 40.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (дата звернення: 23.10.2025).
3. Пентиліук М. І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови. *Українська мова та література в школі*. 1999. № 3. С. 9–14.

**Воціховська Аліна,
Галайда Юлія,**
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник – кандидат філологічних
наук, доцент Тетяна Скуратко

ПРОБЛЕМАТИКА СУЧАСНОЇ МАТЕРИНСЬКОЇ ПРОЗИ

Сучасна українська література війни – багатоаспектна, адже вона є відображенням найрізноманітнішого досвіду українців воєнного буття. Серед великого пласту художніх текстів сучасної української літератури війни вагоме

місце відводиться літературі пам'ятування, яка твориться з метою «нести пам'ять» про загиблих Захисників/Захисниць в несправедливій, жорстокій російсько-українській війні. Авторами пам'ятувальних текстів є і воїни, які прагнуть увіковічнити героїчні подвиги своїх бойових побратимів, і згорьовані матері, які хочуть залишити світлий спогад про своїх загиблих синів та доньок, і дружини та діти Героїв війни, які роблять усе для того, щоб пам'ять про їхню близьку людину жила.

Зауважимо, що сучасна українська література пам'ятування уже стала предметом наукових студій багатьох дослідників (О. Бондарєва, Т. Головань, М. Жулинський, А. Матющенко, Н. Сеньовська, Т. Скуратко, Г. Токмань, О. Харлан тощо).

До сучасної літератури пам'ятування відносимо так звану «материнську прозу». Зауважимо, що такий термін у науковий обіг ввели учасниці освітнього волонтерського проекту «Патріотичні й небайдужі», науковиці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка доц. Тетяна Скуратко та доц. Надія Сеньовська. Вони запропонували використовувати термін «*материнська проза*» для «позначення конкретних зразків сучасної літератури про російсько-українську війну, які відрізняються від «загального масиву» текстів жанрово (переважно це художньо-документальна проза) й тематично (написані матерями про синів-героїв)» [4, с. 104]. Погоджуємося із думкою дослідниць, що «з часом таких текстів буде більше навіть на загальноукраїнському рівні, адже зберегти світлу пам'ять про дорогих людей, які служили Батьківщині – природно, особливо в умовах війни за виживання, яку змушений вести український народ» [4, с. 104].

Переконані, що кожен регіон України має свої взірці материнської прози. Яскравими зразками «материнської прози» Тернопільщини є книга Марії Вітишин «Мій син – кіборг» [1] та патріотична повість Лесі Орляк «Ти зробив усе, що зміг» [2], які вийшли друком у видавництві «Джура» (м. Тернопіль) за сприяння директора видавництва Василя Ванчури.

Книга Марії Вітишин «Мій син – кіборг» [1] присвячена світлій пам'яті її сина-Героя Івана (позивний «Тесть»). У передмові авторка книги зауважує: «У своїх спогадах хочу віддати данину пам'яті своєму синові Івану та його бойовим товаришам, як мертвим, так і живим» [1, с. 6]. Книга є цінною ще й тому, що відображає спогади про «живі події російсько-української війни, які дають відчутти реальну картину умов перебування кіборгів у пеклі Донецького аеропорту» [1, с. 2].

Патріотична повість Лесі Орляк «Ти зробив усе, що зміг» [2] присвячена світлій пам'яті її сина-Героя Олександра, сама авторка на початку твору зазначає: «Світлій пам'яті мого сина, молодшого сержанта, командира гармати протитанкового батальйону 128-ї окремої гірсько-піхотної Закарпатської бригади Олександра Орляка, всім захисникам української держави в російсько-українській війні присвячую» [2, с. 3]. У книзі Лесі Орляк відображено достовірні факти початку російсько-української війни, авторка «описала реальні події з сьогодення, при цьому навіть не змінюючи імен персонажів, бо кожен із них по-своєму є творцем сучасної історії» [2, с. 4].

Тетяна Скуратко та Надія Сеньовська у науковій розвідці «Розширення тематики літературного краєзнавства (на матеріалі вивчення книги Марії Вітишин «Мій син – кіборг»)» [5] наголошують на важливості вивчення яскравих зразків материнської прози на уроках літератури рідного краю, адже «саме уроки літератури рідного краю є важливим засобом посилення патріотизму і національної свідомості школярів. Сьогодні надзвичайно важливо розширювати тематику літературного краєзнавства, включаючи твори митців, що воюють, а також твори про подвиги наших захисників-Героїв» [5, с. 159]. На важливості уроків літератури рідного краю з вивчення материнської прози Тетяна Скуратко та Надія Сеньовська наголошують і у праці ««Материнська проза»: патріотичне виховання на уроках літератури рідного краю» [4]: «Уроки літератури рідного краю у час «воєнного лихоліття» повинні ставати «уроками людяності», «уроками пам'яті», адже вони є важливим засобом посилення патріотизму і національної свідомості школярів. Сьогодні надзвичайно важливо на таких заняттях не оминати яскравих зразків материнської прози, бо вони є джерелом виховання патріотизму та самовідданості у нелегкий час, бо вони творять пам'ять про гідних синів України. Популяризація таких книг – обов'язок усіх свідомих українців, бо ми в боргу перед тими, хто помер «в Новім Заповіті / З славою святих» (П. Тичина)» [4, с. 109]. Доцільними у цьому контексті, на думку дослідниць, будуть творчі зустрічі як із авторками книг, так і з видавцем: «Обговорення цих книг можна проводити із запрошенням авторів – матерів наших Героїв та видавця – директора видавництва «Джура» Василя Ванчури. Зауважимо, що такі творчі зустрічі часто організовувалися командою освітнього волонтерського проекту «Патріотичні й небайдужі» (Н. Сеньовська, Т. Скуратко, І. Скасків) у навчальних закладах Тернопільщини. Із власного досвіду можемо стверджувати, що такі зустрічі-обговорення викликають зацікавленість у підростаючого покоління» [5, с. 157].

Отже, материнська проза є важливою складовою сучасної української літератури війни. У ній помітне посилення документальної, мемуарної та свідченневої складових. Вона є засобом протидії забуттю та формування стійкої колективної пам'яті, своєрідним феноменом плекання та передавання пам'яті між поколіннями українців.

Список використаних джерел

1. Вітишин М. Мій син – кіборг. Тернопіль: Джура, 2022. 96 с.
2. Орляк Л. Ти зробив усе, що зміг. Художньо-документальна повість. Тернопіль: Джура, 2017. 88 с.
3. Сеньовська Н., Скуратко Т. Особливості вивчення патріотичної повісті Лесі Орляк «Ти зробив усе, що зміг» на уроках літератури рідного краю в навчальних закладах Тернопільщини. Перехресні стежки та поза ними: розвиток жанрів та стилів у літературі (присвячена 75-річчю з дня народження професора Миколи Ткачука): матеріали Всеукраїнської наукової конференції, 7 листопада 2024 року / за заг. ред. С. В. Бородіци. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2024. С. 94-98. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/35229>.

4. Сеньовська Н., Скуратко Т. «Материнська проза»: патріотичне виховання на уроках літератури рідного краю. Поділля. Філологічні студії : електронний збірник наукових праць. Головний редактор М. Торчинський. Хмельницький, 2025. Випуск вісімнадцятий. Том другий. С. 103-109.

5. Сеньовська Н., Скуратко Т. Розширення тематики літературного краєзнавства (на матеріалі вивчення книги Марії Вітишин «Мій син – кіборг»). Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 січня 2025 року / за заг. ред. Н. Р. Грицак. Тернопіль: Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, 2025. С. 154-159. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/35663>

Оксана Галан,

Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка;

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент
Оксана Вербовета

ВЛАСНІ НАЗВИ ГАЛИЦЬКОЇ ВИПІЧКИ: МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Об'єктом дослідження ономастики є ономастикон – сукупність усіх власних назв, що є у мові певного народу, регіону в певний історичний період.

У сучасній науковій традиції ономастичного дослідження прийнято розрізняти такі види власних назв: антропоніми, топоніми, ергоніми, хрематоніми, хрононіми, прагмоніми та ін. Прагмоніми становлять назви об'єктів людської діяльності. Прагматонім – «(від гр. *pragma*, *pragmatos* «предмет, річ» + онім; англ. *pragmatonym*) – вид хрематоніма, власна назва одиничного виробу, предмета побуту» [1, с. 143]. Прагматонім завжди фокусується на назві кінцевого результату виробничої чи творчої діяльності. Ці оніми мають яскраво виражені прагматичні (зв'язані з практичною діяльністю) функції, які включають: а) ідентифікаційну (виокремлює конкретний товар, сорт чи марку з ряду подібних); б) рекламну (створює позитивний імідж, привертає увагу споживача і викликає бажання придбати товар); в) маркетингову (є інструментом конкурентної боротьби, вказуючи на унікальні характеристики продукту або його походження); г) емоційно-оцінну функцію (назва часто містить оцінку якості, смаку чи престижу).

«Найменування різних товарів є предметом численних ономастичних досліджень, серед них і тих, які вивчають назви кондитерських виробів. У науковій літературі назви кондитерських виробів уналежнюють до онімних одиниць – індивідуальних найменувань одиничних предметів» [2, с. 54]. Ономастичні дослідження таких назв представлені працями А. Борисової, О. Сапожнікової, Г.Бачинської, І.Рябініної, К.Гончаренко та ін.

Назви кондитерських виробів належать до вторинної номінації, оскільки послуговуються наявними в мові номінаціями [3, с. 76].